

Hindoe Samskaras

Net zoals in elke cultuur zijn er ook in het Hindoeïsme een soort sacramenten die de belangrijke gebeurtenissen in iemands leven begeleiden, de samskaras. Een naderbij bekijken van deze samskaras leert ons enorm veel over de houding van de orthodoxe Hindoe tegenover de mysteries van leven en dood. Tevens stoten we hier en daar in deze sacramenten plots op restanten van concepten van de primitieve mens.

I. Betekenis en aantal

1. Betekenis van het woord Samskara

Het woord Samskara is moeilijk correct te vertalen. Verreweg de beste vertaling vinden we in het woord sacrament dat de volgende betekenis heeft : "religieuze ceremonie of daad beschouwd als een uiterlijk en zichtbaar teken van innerlijke en spirituele genade". Dit woord wordt door de RoomsKatholieke kerk gebruikt voor de zeven riten van doop, vormsel, eucharistie, biecht, laatste zalving, de priesterwijding en het huwelijk. Sacrament betekent ook "bevestiging van een gelofte of eed ; zaken met mysterieuze betekenis, heilige invloed en symbool." Daardoor verenigt het vele andere religieuze sferen die in het Sanskriet vallen onder de woorden shuddhi (zuivering), Prayashcitta (verzoening), vrata (gelofte), enz.

Het woord samskara is afgeleid van de Sanskriet wortel samskri en wordt gebruikt op velerlei manieren. In de loop der tijden krijgt het vele specifieke betekenissen mee. Het betekent religieuze zuiveringsriten en ceremonies om het lichaam, de geest en het intellect van een individu te wijden, zodat hij een volwaardig lid van de gemeenschap kan worden. Maar de Hindoe samskaras bevatten ook een aantal regels en observanties, die naast het lichaam formeel te zuiveren, ook de bedoeling hebben de hele individualiteit van de ontvanger te wijden, te doordrenken, te verfijnen en te perfectioneren. De samskaras en hun bijbehoren werden geacht een speciaal ondefinieerbaar soort verdienste te bezorgen aan de persoon die ze onderging. Zoals staat in de ViramitrodayaSamskara Prakasha : "a peculiar excellence due to the rites ordained (by the Shastras) which resides either in the soul or the body." Het is in precies deze collectieve zin dat het woord Samskara werd gebruikt.

2. Aantal samskaras

Hoewel de meeste samskaras ontstonden in of voor de Vedische periode (\pm 1200 800 v. Chr. volgens Max Müller), zoals de specifieke hymnen van de vedas te kennen geven, toch komt het woord samskara niet voor in de Vedische literatuur.

Ook de Brahmana literatuur (\pm 800 600 v. Chr.) vermeldt het woord niet, hoewel sommige delen ervan fragmenten van samskaras bevatten.

De eerste echte samskaralijsten vinden we in de Grihyasutras (\pm 800 400 v. Chr.).

Maar hier worden ze ondergebracht bij de huisoffers. Deze werken behandelen de samskaras gewoonlijk beginnend met het huwelijk en eindigend met de crematie. Slechts enkele werken beschrijven ook de rituelen. De vernoemde aantallen schommelen tussen twaalf en achttien en er zijn ook verschillen in namen, toevoegingen en weglatingen.

De Dharmasutras (\pm 600 200 v. Chr.) bevatten wel regels over allerlei samskaras, maar noemen en beschrijven ze niet allemaal. De GautamaDharmasutra geeft een lijst van veertig samskaras.

Volgens de Manusmriti (\pm 200 v. Chr. 200 na Chr.) zijn er dertien eigenlijke samskaras van conceptie tot dood. Yajnavalkya laat er hieruit één weg, en de Gautamaschool houdt

het bij zijn traditionele veertig. Angira heeft een lijst van vijftiwintig samskaras. De latere smritis sommen er zestien op.

De middeleeuwse commentatoren geven vaak een compilatie van de voornoemde teksten. En ook de nog latere teksten bevatten meestal lijsten van tien tot dertien samskaras.

Tegenwoordig zijn er zestien populaire samskaras, hoewel de telling onderling verschilt per bron. Ook de werken over samskaras van Dayanand Sarasvati, stichter van de Arya Samaj, en Pandit Bhimasena Sharma bevatten deze zestien.

3. Opsomming

a. Prenatale samskaras

1. Garbhadhana (conceptie)
2. Pumsavana (rite door dewelke een mannelijk kind werd verwekt)
3. Simantonnayana (scheiding van het haar)

b. Kindsheid samskaras

4. Jatakarma (geboorte ceremonie)
5. Namakarana (naamgeving)
6. Nishkramana (eerste uitstap)
7. AnnaPrashana (eerste voeding)
8. Chudakarana (tonsuur)
9. Karnavedha (doorboren van de oren)

c. Opvoedingssamskaras

10. Vidyarambha (leren lezen)
11. Upanayana (initiatie door een leraar)
12. Vedarambha (begin van Vedastudie)
13. Keshanta (scheren van de baard)
14. Samavartana of snana (einde van de studies)

d. Huwelijk

15. Vivaha

e. Crematie

16. Antyeshti

II. Bedoelingen

Breed genomen zijn de bedoelingen van tweeërlei aard. De eerste groep bedoelingen is populair en bijgelovig, gemotiveerd door een onbevraagd geloof en naïef simplisme van de ongesofestikeerde ziel. De tweede groep is priesterlijk en cultureel. Sinds het prille begin zijn deze beide tendenzen aanwezig in de Hindoe maatschappij en interageren ze met elkaar.

1. De populaire bedoelingen

De Hindoes hebben steeds geloofd dat ze omringd werden door bovenmenselijke invloeden die machtig genoeg waren om goede of slechte gevolgen te veroorzaken. Ze trachtten dan ook deze vijandige invloeden te weren en de weldoende invloeden aan te trekken.

a. In de samskaras waren verschillende manieren begrepen om negatieve invloeden te weren :

gunstig stemmen van geesten en demonen door offeren van lofprijzing, voedsel en gaven. Dit gebeurde o.a. door de huisvader tijdens de zwangerschap van zijn vrouw of tijdens de bevalling.

de tweede methode was misleiding. Voorbeelden hiervan vinden we bij de tonsuurceremonie waar men het afgesneden haar begraaft of in een rivier gooit, opdat niemand er enige magie zou kunnen mee bedrijven ; en ook bij een overlijden, wanneer men een beeld van een man verbrandt alvorens er iemand sterft om zo als het ware de dood op een verkeerd spoor te brengen.

wanneer dit niet hielp, trachtte men gewoon de boze geesten te verjagen. Dit gebeurt bv. de vierde dag na het huwelijk wanneer de echtgenoot met water en vuur de geesten wil doen schrikken en weggagen ; en eveneens bij de crematie waar men poogt met lawaai eventuele rondhangende demonen of fantomen te verdrijven. Andere afweermiddelen waren schudden, het haar kammen (zoals in de simantonnayana ceremonie), en zich uitrusten met wapens (zoals de staf voor de student).

b. Het aantrekken van goede geesten gebeurde op volgende wijze :

Elke levensperiode werd geacht toegewijd te zijn aan een bepaalde godheid. Daarom werd die specifieke godheid bij elke gelegenheid aanroepen om gunsten en zegeningen te verschaffen. Ten tijde van de conceptie was Vishnu de belangrijkste godheid, bij een huwelijk Prajapati en bij de initiatie Brihaspati.

Het waren niet alleen de goden op wie men vertrouwdde, de mens hielp ook zichzelf op verschillende manieren : suggestie en referentie naar analoge fenomenen speelde een grote rol. Aanraking oefende een magische kracht uit. Positieve voorwerpen aanraken bracht voorspoed. Zo werd het betasten van de vijgeboom geacht vruchtbaarheid ten gevolge te hebben. Op een steen gaan staan maakte een mens onwankelbaar en was dus voorgeschreven aan de student en de bruid. De hand op het hart leggen was een zekere manier om eenheid en harmonie te bewerkstelligen tussen student en leermeester of man en vrouw. Adem was een symbool van leven, en de vader ademde drie maal over het pasgeboren kind om zijn levenskracht te versterken. Zalving creëerde liefde en affectie, en het vermijden van lelijke en onvoorspoedige voorwerpen resulteerde in het bewaren van de zuiverheid.

c. Een derde populair doel van de samskaras was van materiële aard.

De samskaras waren huisriten en uiteraard werden bij hun uitvoering allerlei zaken afgesmeekt die tot het huiselijk geluk zouden bijdragen. Het materiële doel van de samskaras was vee, nakomelingschap, lang leven, rijkdom, kracht en intellect, enz. De Hindoes geloofden dat door gebed en invocatie hun wensen en verlangens aan de goden werden bekendgemaakt, en dat dezen dit zouden beantwoorden met dieren, kinderen, goede oogst, goede conditie of scherpzinnigheid. Het zijn deze bedoelingen die vaak de belangrijkste motivatie waren bij vele mensen.

d. Een laatste, misschien onbewust, doel van de samskaras is de zelfexpressie.

De huisvader voerde de sacramenten uit om zijn eigen geluk en verdriet bij de verschillende levenservaringen uit te drukken.

2. De culturele bedoelingen

Hoewel de antieke schrijvers en wetgevers de populaire doelstellingen volledig erkenden, trachtten ze tevens een hogere vorm van religie en een heiligheid van het leven te introduceren in de samskaras.

a. Een zekere onzuiverheid was verbonden met de fysieke kant van de procreatie, en daarom werd het noodzakelijk geacht de lichamelijke onzuiverheden te verwijderen door sacramenten. Sommige commentaren beweerden ook dat de samskaras verhinderden dat erfelijke misvormingen doorgegeven werden. Het gehele lichaam werd ook gewijd om er een gepaste verblijfplaats voor de ziel van te maken.

b. Er waren ook sociale privileges verbonden met de samskaras. De upanayana ceremonie was een paspoort voor de hogerekastengemeenschap en haar gewijde

literatuur. Deze en ook de huwelijksamskara gaven een persoon het recht alle soorten offers te volbrengen en verhoogden zijn status in de gemeenschap. Aangezien shoedra's (laagste kaste) en ook vrouwen volgens de traditie slechts een dienende functie hadden, waren de opvoedingssacramenten niet voor hen bestemd, zij traden meteen in het huwelijk. De samskaras werden hen toegediend zonder gebruik van de speciale mantra's.

c. En een laatste doel van deze orde was het bereiken van de hemel of zelfs van moksha, de verlichting. De verschillende commentatoren bespreken zulke vruchten van de samskaras.

3. Morele bedoelingen

In de loop der tijden rees er ook een moraliserend element op uit het materiële corpus van de samskaras. Men verwachtte dat de samskaras een morele levenswandel tot gevolg zouden hebben.

4. Vorming en ontwikkeling van de persoonlijkheid

Angira geeft de volgende analogie ter illustratie : "Just as a picture is painted with various colours, so the character of an individual is formed by undergoing various samskaras properly". De samskaras bestrijken het hele levensverloop. Ze waren een individuele levensgids volgens de groei van de persoon. Door ze verplichtend te stellen wilden de Hindoesociologen een menstype bereiken dat uniform in cultuur en karakter was en dezelfde levensidealen koesterde, en zij zijn hierin in grote mate geslaagd.

5. Spirituele betekenis

Spiritualisme is één van de belangrijkste kenmerken van het Hindoeïsme, en deze algemene visie van de Hindoes transformeerde de samskaras in een spiritueel pad. Voor Hindoes zijn samskaras een levende religieuze ervaring en geen dood formalisme. Samskaras zorgden ook voor een compromis tussen het ascetische en het materialistische concept van het lichaam. Zij maakten het lichaam tot een waardevol geheiligd bezit, dat een passend instrument was voor de spirituele intelligentie die erin belichaamd was.

De samskaras werden gezien als een graduele training in spiritualiteit. Door hen realiseerde de ontvanger dat elk leven een sacrament is en dat elke fysieke actie moet verbonden worden met deze spirituele realiteit. Het was een weg om het wereldlijk leven te verzoenen met spirituele realisatie. Door aldus de rituelen en ceremonies juist te vieren, geloofden de Hindoes dat ze ontsnapten aan de fysieke gebondenheid en "de oceaan van de dood overstaken".

6. Verschillende fazen

Dit waren de bedoelingen van de samskaras, toen ze nog een onafscheidelijk geheel vormden met het leven van de Hindoes, die volgens deze principes voelden en handelden. De samskaras in hun creatieve periode waren levensecht, een flexibele en levende instelling en geen vast rigied ritualisme.

Daarna begon de periode van codificering, en de creatieve periode liep haar einde tegemoet. Men trachtte alles definitief vast te leggen. Alle details werden genoteerd, en afwijking hiervan was niet gewenst.

In de derde periode werd alleen nog maar verzameld en bewaard wat er was. Zelfs de kleinste afwijking werd aangevoeld als zondig. Mettertijd werd ook de taal van de rituelen onbegrijpelijk. De ware bezieling verdween uit de samskaras en slechts het lege omhulsel bleef achter om vereerd te worden door blinde navolgers. De samskaras waren ook niet meer aangepast aan de specifieke noden van de tijd, en ze werden min of meer een dode instelling die haar echt doel niet meer diende.

In de moderne tijd hebben religieuze hervormingsbewegingen getracht de samskaras te vereenvoudigen, te verenigen en rationaliseren.

III. Samenstellende elementen

De samskaras zijn een complexe combinatie van verschillende elementen. Ze zijn uitdrukking van geloof, gevoel en kennis van de antieke Hindoes over de natuur van het menselijk leven en het universum en hun relatie met de bovenmenselijke machten die verondersteld werden het menselijk lot te bezegelen. In de samskaras vinden we een mengsel van religieuze en seculiere factoren, hoewel ze in de loop der tijden allemaal een religieuze vorm hebben aangenomen.

1. Vuur

Het eerste en tegelijk meest permanente element van de samskaras was Agni of vuur, dat werd aangestoken in het begin van elk sacrament. Het belang van vuur in de Arische religie is zo oud als het Indo-Europese tijdperk. Het vuur wordt "Heer des huizes" genoemd in de Rigveda. Het was de belangrijkste huisgod die een voortdurende hulp was in het wereldse en het religieuze leven van de huisvader. De familiehaard was het eerste heilige der heiligen. Het vuur dat brandend werd gehouden in ieder huis werd een continu symbool voor de invloeden die de mens verbonden met zijn familie en sociale relaties, en het werd het centrum van alle huiselijke ceremonies en riten. Agni werd geacht een machtig beschermheer te zijn tegen ziekte, demonen en andere vijandige geesten. Zijn tweede functie was die van hogepriester en bemiddelaar en bode tussen goden en mensen. Verder was Agni de leidinggever van de riten en de beschermer van de moraliteit. Het vuur was tevens de eeuwige getuige rond dewelke bij Upanayana en Vivaha ceremonies, de student en het echtpaar rondgingen maakten, opdat hun verbond blijvend mocht zijn.

2. Gebeden, aanroepingen en zegeningen

De tweede soort elementen omvat gebeden, aanroepingen en zegeningen. In de vroegste fase was dit gebed meestal ter bevrediging van persoonlijke of familiale verlangens, en was dus min of meer onethisch. Voorbeeld hiervan vinden we in het primitieve huwelijksgebed dat uitgesproken wordt door de echtgenoot wanneer hij met zijn vrouw de zeven stappen rond het vuur doet : "One for sap, two for juice, three for the prospering of wealth, four for comfort, five for cattle, six for the seasons. Friend, be with seven steps (united to me). So be thou devoted to me." In meer culturele samskaras zoals de Upanayana wordt hier de vraag om hulp voor deugden en tegen ondeugden aan toegevoegd. Het gebed wordt een instrument van moraliteit. In de Upanayana bidt men om intellectuele stimulans, zuiverheid, kuisheid enz.

Bij de uitvoering van de samskaras werden ook zegeningen uitgedrukt. Ze verschilden van de gebeden in deze dat zij positieve gedachten overbrachten aan anderen terwijl het gebed voor het eigen welzijn werd uitgesproken. De bedoelingen waren verreweg dezelfde als die van het gebed. De vader zegende zijn kind bij de geboorteceremonie met de woorden : "Be a stone, be an axe, be imperishable gold. Thou indeed art the self called son, thus live a hundred autumns."

3. Het offer

De Hindoes geloofden dat de goden, zoals de mensen, aanroepen werden met lofprijzing en gebed. Het leek even natuurlijk voor hen dat ze, net zoals de mensen, ook hielden van geschenken en giften. Met uitzondering van de crematie waren alle samskaras feestelijke gelegenheden in het leven. Daarom offerden de ontvanger of zijn ouders geschenken aan de weldoende goden als teken van dank of in anticipatie van komende zegeningen.

4. Reiniging

De volgende klasse van elementen bevat het nemen van een bad, drinken van water, gedeeltelijke reiniging, of het sprenkelen van water over personen en dingen. De

animistische theorie van het universum die de onderlaag van de oude religies vormt, zag het water als een levend wezen omwille van zijn beweging, geluid, kracht, en groei bevorderende eigenschappen. De zuiverende effecten van water, zijn versterkende invloed en genezingsbrengende kwaliteiten brachten mensen ertoe te geloven dat het water bezielde werd door een of andere godheid. Met die hoedanigheden is het geen wonder dat Hindoes het gebruikten om besmetting en slechte invloeden te verwijderen, en op een ander niveau om de zonden weg te wassen. Het bad stond voor een volledige reiniging van fysieke, morele en spirituele onzuiverheden. Water drinken en gedeeltelijke reiniging werden beschouwd als symbolische baden. Ceremoniële reiniging is een algemeen kenmerk van bijna alle samskaras. De Hindoe werd in zijn leven herhaaldelijk gezuiverd met water, vanaf zijn conceptie in de moederschoot tot zijn dood en zelfs erna.

5. Oriëntatie

Het geloof dat de verschillende windrichtingen geregeerd werden door verschillende godheden was gebaseerd op de symboliek van de weg die de zon aflegt aan de hemel. Het Oosten werd geassocieerd met licht, warmte, leven, geluk en voorspoed; het Westen met donker en koude, dood en verderf. Deze ideeën deden verschillende gewoonten ontstaan in verband met de positie van de betrokkenen bij samskaras. Bij positieve samskaras richtte de ontvanger zich naar het Oosten, bij rondgangen volgt hij de richting van de zon. Bij de crematie richtte men het hoofd van de overledene zuidwaarts.

6. Symboliek

Symbolen speelden een zeer belangrijke rol in de samskaras. Het zijn materiële objecten die een mentale en spirituele betekenis overbrengen. Meestal gebeurde dit door analoge objecten: steen en de Poolster symboliseren standvastigheid, sesamzaad en rijst staan voor vruchtbaarheid, samen eten was een symbool van vereniging, de hand nemen een teken van de volledige verantwoordelijkheid nemen, in de richting van de zon kijken duidde briljantheid aan en roem, enz.

7. Taboes

De talrijke taboes die in acht genomen werden, vormen een volgdende categorie. Men dacht dat het noodzakelijk was om zich te behoeden voor gevaar en iets van het mysterie uit te drukken bij de verschillende levensgebeurtenissen. Hierdoor onstonden vele restricties die later kristalliseerden in welomschreven taboes in verband met zwangerschap, geboorte, kindsheid, jeugd, huwelijk, dood en lijk. Er waren taboes verbonden met geluk en ongelukbrengende dagen, maanden en jaren. Maar ook taboes die op meer rationele gronden gebaseerd waren: gedurende natuurrampen, politieke revoluties, overlijdensperiode, maandstonden enz. werden de samskaras uitgesteld. Ook de verboden in verband met voeding waren talrijk. Het voor ogen gehouden doel hierbij was dat voedsel licht moest zijn, vrij van schadelijke ingrediënten en symbolisch voor de gelegenheid. Het onderliggende idee was dat het voedsel dat men tot zich nam zuiver en sterk moest zijn, alvorens men in kommunie trad met een godheid. Vasten werd voorgeschreven om extase teweeg te brengen, of een gevoel van verhevenheid boven het gewone leven.

8. Magie

Magie ontstond uit de poging om het goddelijke te beheersen. Magie werd gebruikt voor een veilige en gemakkelijke bevalling, om kwade geesten af te weren, enz. In essentie is magie verschillend van religie omdat het bovennatuurlijke machten tracht te dwingen. In de Hindoe samskaras is religie belangrijker dan magie. In het begin was er echter weinig verschil tussen de magiër en de priester, maar in latere perioden ontstond er conflict tussen de twee. Uiteindelijk slaagde de priester erin, de magie te verdrijven, hoewel niet volledig.

9. Divinatie

Divinatie is de wetenschap die tracht de wil van de bovennatuurlijke krachten te doorgronden. Er werd verondersteld dat dit aangeduid werd door verschijningen en bewegingen van natuurlijke fenomenen. Van alle methodes was astrologie wel de belangrijkste. Het belang ervan was afgeleid van de schitterende mythen over de sterrenhemel en het geloof dat alle hemellichamen werden gecontroleerd door goddelijke wezens. Elke samskara vond plaats onder een gelukbrengende constellatie. Ook speciale tekens op het menselijk lichaam werden geacht divinatoire macht te bezitten. Dit kwam uitgebreid aan bod bij de keuze van bruid en bruidegom. Verder werden er goddelijke boodschappen gelezen in aardkluiten en werd het toekomstig beroep van een kind bepaald door het een keuze te laten maken uit voorgeplaatste objecten.

10. Culturele elementen

In aanvulling op het bovengenoemde bevatten de samskaras ook talloze sociale gewoonten en zeden in verband met moraal, eugenetica, hygiëne, geneeskunde enz. Zuiverheidsregels werden ook in acht genomen gedurende de maandstonden, bevalling en overlijden in een familie.

11. Elementen van gezond verstand

Onder deze rekenen we de elementen die niets te maken hadden met het religieuze, maar werden ingegeven door het logische denken. Uitnodigingen werden verstuurd aan de familie om de ceremonie bij te wonen, een nieuw baldakijn werd opgericht ten tijde van o.a. huwelijk en tonsuur. Vreugde werd uitgedrukt door het huis volledig te versieren met bloemen, takken, enz. en de ontvanger te kleden in passende gewaden. Ook muziek was onontbeerlijk om de gasten te onderhouden en de vrolijke sfeer te weerspiegelen.

12. Een spirituele atmosfeer

Al deze reglementen, voorschriften en elementen van gezond verstand waren in beginsel sociaal. Maar in de loop der tijden kregen zij een religieuze vorm. De hele sacramentele atmosfeer straalde een spirituele betekenis uit. De ontvanger van de sacramenten voelde zich hierdoor geëxalteerd, verheven en geheiligd.

IV. Bedenkingen

1. Het leven als mysterie en kunst

Leven is steeds een der grootste mysteries geweest voor de mens. Het ontstaan, groei, afbraak en verdwijning ervan heeft de mens voortdurend geïnspireerd. De Hindoesamskaras waren een poging om de diepgang van dit mysterie te doorvorsen. De Hindoes realiseerden zich ook mettertijd dat het leven een kunst was, die cultivatie en verfijning vereiste. Met de samskaras trachtten de oude wijzen ruwe dierlijkheid om te vormen tot verfijnde menselijkheid.

2. De levenscyclus

Van geboorte tot dood is het leven een continue reeks incidenten, wentelend rond een kern van verlangen om te leven, te genieten, te denken en tenslotte zich terug te trekken. Alle samskaras en hun ceremonies emaneren vanuit dit levenscentrum.

3. Bewuste ontwikkeling van dogma

In het begin waren de samskaras spontaan. Geen dogma en geen code. In de loop der tijden volgde er een bewuste poging tot codificatie, samenvallend met de ontwikkeling van de verschillende ceremonies. Dit zorgde voor stabiliteit van het institutionele aspect van de samskaras, maar verhinderde de spontane groei. Dit alles resulteerde in starheid en uiteindelijk in verval.

4. Ontwikkelingsprocedure

De vormen en de procedure van de samskaras kwamen voort uit observatie en redenering. Hun precieze origine is verloren in het verre verleden maar het staat vast dat ze ontstonden uit sociale noden en dat ze in de loop der tijden een religieuze vorm aannamen. Symbolen en taboes speelden een belangrijke rol in de ontwikkeling.

5. De plaats van samskaras in het Hindoeïsme

a. Samskaras zagen het leven als één geheel.

In het begin van de civilisatie was het leven veel simpeler dan nu en het was niet onderverdeeld in talloze compartimenten. Alles was verweven tot een geheel : sociale instellingen, kunst, wetenschap,... De samskaras overspanden al deze velden. Religie was een allesomvattende factor in vroeger tijd, en de rituelen gaven wijding en stabiliteit aan alle mogelijke incidenten des levens.

b. Samskaras en de drie levenspaden.

Toen mettertijd de complexiteit van het leven toenam, herkenden de Hindoes drie duidelijke levenspaden (1) Karmamarga : het pad van de actie, (2) Upasanamarga : het pad van meditatie en verering en (3) Jnanamarga : het pad van de kennis. Na verloop van tijd werden de samskaras alleen tot het pad van de actie gerekend. Dit pad werd tevens geacht een voorbereidende stap te zijn voor het tweede en derde pad, bedoeld als zuivering van de geest.

c. Oorspronkelijk filosofische desinteresse en zelfs vijandschap jegens de samskaras, later verzoening.

De Indische filosofische levenshouding evolueerde rond de idee dat het tijdelijke leven in laatste instantie futiel is, en dat men een permanente staat van bewustzijn moet nastreven die de aardse existentie overstijgt. Hierdoor keken vele filosofen neer op de samskaras die het mondaine leven zegenden. Sommige Upanishadische denkers maakten de offers en de samskaras belachelijk. Maar het klassieke Hindoe standpunt, synthetisch en gebalanceerd, verzoende ritualisme met filosofie. De Charvakas (materialistische hindoeïfilosofen) samen met Boeddhisten en Jains vielen tevergeefs de rituelen aan. De Charvakas stierven uit, daar ze geen rituelen en dogma's hadden om op te steunen. De Boeddhistische en Jainistische kerk ontwikkelden later hun eigen rituelen. De Brahmaanse denkers hebben de samskaras nooit veronachtzaamd, allicht omdat ze bedachten dat het gewone volk niet kan leven zonder een soort ceremonies.

d. Samskaras en Puranisch Hindoeïsme

De ontwikkeling van het Puranische Hindoeïsme viel samen met het verval van de Vedische religie en het zwaartepunt van het religieuze leven verplaatste zich van thuis de plaats waar de samskaras plaatsvonden naar de pelgrimsplaatsen en de tempels. De nadruk werd gelegd op beeldenverering. Maar hoewel het grote offer in onbruik raakte, overleefden de samskaras met dat verschil dat sommige ervan nu in de tempel werden toegediend in plaats van thuis. De greep van de samskaras op het leven van het individu was zo sterk dat zelfs sommige van de goden ze moesten ondergaan.

6. Verworvenheden van de samskaras

De samskaras hielpen de verfijning en zuivering van het menselijk leven, vergemakkelijkten de ontplooiing van de persoonlijkheid, heiligden het menselijk lichaam, zegenden de materiële en spirituele aspiraties van de mens en bereidden hem uiteindelijk voor op een gemakkelijke uittocht uit deze wereld vol problemen. Zij hielpen ook vele belangrijke sociale problemen oplossen en waren verbonden met seksuele hygiëne en eugenetica. Toen er nog geen aparte wetenschapstakken ontwikkeld waren, speelden de samskaras als enige een educatieve rol. In een vroege gemeenschap was er geen enkel seculiere instantie die de opvoeding van de massa verplicht stelde, en hier waren het dan ook de samskaras die dat doel mee verwezenlijkten. Hierdoor werd het culturele en intellectuele niveau van de oude Hindoes verzekerd.

7. Het verval van de samskaras

De samskaras kwamen tot verval na lange tijd hun doel gediend te hebben, ten gevolge van interne zwakheid en externe omstandigheden. Toen de creatieve periode van de samskaras ten einde liep, verloren zij hun veerkracht en aanpassingsvermogen. Boeddhisme, Jainisme en vele nieuwe devotiecultussen trokken de aandacht van de mensen weg van het exact uit te voeren ritueel. Ook de obscuriteit van de taal was mede verantwoordelijk voor de dalende belangstelling. De samskaras werden een gesloten boek voor de massa.

Een andere niet te onderschatten oorzaak van de neergang van de samskaras was het uiteengroeien van de maatschappij in verschillende takken. Oorspronkelijk combineerden de samskaras religieus geloof en praktijk, sociale wetten en gewoonten, opvoeding, regels van hygiëne enz. Mettertijd ontwikkelden al deze aspecten van het menselijk leven zich onafhankelijk van elkaar, en de samskaras boetten in aan belang. Ze werden herleid tot enkel ceremonie.

Hindoeïsme nam vele vreemde elementen op gedurende haar lange ontstaansgeschiedenis. De belangrijkste samskaras zoals huwelijk en crematie ondervonden hiervan geen weerslag, maar de kleinere verloren aan belang. Met de komst van de Islam in India verdween ook de vrijheid in een groot deel van het land om de samskaras uit te voeren. Omwille van de veiligheid zagen vele mensen gewoon af van de samskaras. In Noord India wordt sinds die tijd het huwelijk om middernacht gesloten om deze reden. Het latere en moderne impact van het materialisme ondermijnde de samskaras op een ander gebied. Het sacramentele concept van het leven ging meer en meer verloren en dit vormt een van de zwaarste bedreigingen voor de samskaras vandaag de dag.

8. Heropleving en de samskaras

In de negentiende eeuw kregen Westerse invloeden van een kant een groot impact op de Indiërs, en van de andere kant lokten ze reacties uit van nationalistische culturele bewegingen. De meest orthodoxe zoals de Arya Samaj en de Sanatana Dharma beweging wilden het Hindoeïsme verdedigen door de kritiek van buitenlanders te beantwoorden en tegelijkertijd door de oude sociale en religieuze instellingen te doen heropleven mits enige vereenvoudiging en hervorming.

Maar het echte probleem is niet het Westen tegen het Oosten, het gaat over oud tegenover nieuw. De samskaras ontstonden in een duister verleden toen de noden van de gemeenschap zeer verschillend waren van wat ze vandaag zijn. Tenzij de samskaras ook hervormd worden in het licht van de nieuwe ontwikkelingen, kunnen ze de moderne geest niet aanspreken.

Christel Brughmans